

מחנה "רמה" בברקטיירט

קיץ 1965 מט. 76

מחנה "רמה" בברקטיירט
קיץ 1965 מט. 76

כ נ ר ע ל ה ג ג

(מחזה מוסיקלי)

(מעובד על פי "טוביה החולב" לטלום עליכם)

המחזה:	יוסף שטיין
מוסיקה:	ג'רי בוק
טריט:	טלדון הרניק
עריכת:	דן אלמגור

מעובד ומקוצר: ע"י ל. אברמס

המסתתפים

טוביה. החולב
גולדה, רעייתו
ציטל ()
הודיל ()
חווה () בנוחיהם
ספרינצה ()
ביילקה ()
יבנטה, שדכנלח
מוטל קמזויל, חייט
טינדל, אמו
פרצ'יק, סטודנט
לייזר-וולף, קצב
מרדכי, בעל בית המרזח
רבי
מנדל, בנו
אברהם, מוכר ספרים
נחום, קבצן
סבא צייטל, טבתא של גולדה
פרומה-טרה, אטחו הראטונה של לייזר-וולף
יוטל, כובען
קצין. המחוז
פדקה, רוטי צעיר
טאטה, חברו
הכנר
בני העיירה

המקוט: אנטיבקה, עיירה קטנה ברוסיה

הזמן: 1905, ערב המהפכה

מ ע ר כ ה ר א ש ו נ ה

תמונה א'

פרולוג

(חוץ. לפני ביתו של טוביה. על הגג יושב כנר ומנגן בכינורו. טוביה עומד מחוץ לביתו, מדבר אל הקהל).

טוביה: כנר על הגג. מטוגע, לא? אבל באנטיבקה הקטנה שלנו כל אחד הוא, בעצם, כנר על הגג, המנסה לגרד מנגינה פשוטה, בלי ליפול ולטבר את הראש. השאלו, בודאי, למה אנחנו ממטיבים לטבח כאן, באנטיבקה? או! אנחנו כאן מטום טאנטיבקה היא הבית שלנו. ואיך אנחנו מנגבים על הגג ולא ננפלים? התשובה היא מלה אחת - מטורת!

בני העיירה (נכנסים, טרים): מטורת, מטורת - מטורת!

מטורת, מטורת - מטורת!

טוביה: כן, רק בזכות המטורת, הצלחנו להיות פה במשך הרבה, הרבה שנים. כאן, באנטיבקה, יש לנו מטורת לכל דבר - איך לאכול, ואיך ליטון, ומה ללבוש. ואיך התחילה המטורת הזאת? או! אומר לכם מיד - אין לי מוטג! אבל מה? מטורת! ובגלל מטורת שכזאת יודע כל אחד מאתנו מי הוא, ומה אלהים דורש ממנו.

טוביה והאבות (טרים): מי, יום וליל,

נוטא מטא על טכט?

מי דואג ללחט?

מי אומר חפילה?

ולמי הזכות,

כראט המטפחה,

להיות פוסק אחרון בכל? -

האבא, האבא - מטורת!

האבא, האבא - מטורת!

מי צריכה לטמור על בית יהודי,

נקי, וגם

כטר וחם?

ולדאוג לאבא, טיהיה לן פואי

כולם (טרים):

גולדה והאמהות:

לקרוא מעט ב"ספר הקדוּט"?

כולט:

האמא, האמא - מטורת!

האמא, האמא - מטורת!

הבנים:

בגיל שלט - כבר "קמץ א"

בגיל חמט - גמרא.

אומריט טיט לי כבר כלה.

הלונאי, יפה היא!

כולט:

הבן, הבן - מטורת!

הבן, הבן - מטורת!

הכנות:

ומי למדה לתפור

ולהכסיר בטר,

ולאהוב כל בעל

טאבא כבר יבחר? -

כולט:

הבת, הבת - מטורת!

הבת, הבת - מטורת!

(הם חוזרים על השיר כנלו. כל קבוצה טרה את הבית טלה)

טוביה והאבות:

מי, יום וליל

נוטא מטא על טכט?

מי דואג ללחט?

מי אומר תפילה?

ולמי יט הזכות,

כראט המטפחה,

להיות פוטק אחרון בכל?

האבות:

האבא.

האמהות:

האמא.

הבנים:

הבן.

הכנות:

הבת.

כולט:

מטורת.

האבות:

האבא.

האמהות:

האמא.

הבנים:

הבן.

הכנות:

הבת.

כולט:

מטורת.

(באותו זמן
טרה כל
קבוצה את
הבית טלה)

איט א': זה היה טוט
איט ב': זה היה פרד.
איט א': זה היה טוט.
איט ב': פרד, אמרתי לך, פרד!
אנטי העיירה: טוט!
אחריט: פרד!
אנטי העיירה: טוט!
אחריט: פרד!
אנטי העיירה: טוט!
אחריט: פרד!
אנטי העיירה: טוט!
אחריט: פרד!
אנטי העיירה: טוט!
אחריט: פרד!

כולם (טרים):

מסורת, מסורה - מסורת!

מסורת, מסורת - מסורת!

טוביה (מהסה אותם): כן, כל היינו תלויים במסורת, כי בלי מסורת היה
מצבנו רעוע כמצבו של... של... של כנר על הגג.
(בני העיירה יוצאים. הקירות נפתחים לצדדים, ומתגלה
פנים הבית).

תמונה שנייה:

(המטבח בביתו של טוביה, גולדה, צייטל והודיל מתכוננות לכבוד הטבת. ספרינצה וביילקה נכנסות הביתה מן החצר, נוטאות גזרי-עץ לתנור).

אמא, איפה לטיים את זה? ספרינצה:
"איפה לטיים את זה? איפה לטיים את זה? על ראטי, כמובן! גולדה:
על יד התנור, טפטה, איפה חווה? הודיל:
חולבת את הפרה.

ומתי יחזור אבא הביתה? ביילקה:
עוד מעט טבת, והוא? איפה הוא? גולדה:
אמא, את יודעת שאבא עובד קטה. צייטל:
הטוט שלו עובד יותר קטה. אבא שלך יכול להוציא אפילו גולדה:
מטוגע מדעתו (ממלמל מתחת לאפה) טרק יהיה בריא ויארין ימים. (בקול רט) ספרינצה, עוד קצת תפוחי אדמה. (נכנסת חווה, נוטאת טל, וספר מוטת מתחת לסינרה).

גמרה לחלוב, חווה? חווה:
כן, אמא. (הספר נטמט ארצה) גולדה:
טוב קראת ספרייט? נו, לטט מה צריכה נערה צעירה לקרוא ספרייט? זה יביא לה חתן יותר טוב? הנה (מושיטה לחווה את הספר).

(חווה נעלמת לתוך הבית. ספרינצה נכנסת, טל תפוחי אדמה בידה)

אמא, יינטה באה. ספרינצה:
אולי מצאה לך, סוף סוף, טידוך, צייטל? חודסל:
יינטה? צייטל:

לכי, לנקות את הרפת. אל יינטה אני רוצה לדבר ביחידות. גולדה:
אמא, אני יכולה ללכת החוצה ולשחק? ספרינצה:

"אני יכולה? אני יכולה?" יש לך רגליים? - אז את יכולה. גולדה:
ואני? ביילקה:

גם את. גולדה:
(ספרינצה וביילקה מטלקות)

אבל, אמא, הגברים שהיא מוצאת... בפעם האחרונה היה איט צייטל:
כל כך זקן לא היו לו טערות על הראט.

אח נערה ענייה, בלי נדוניה. את רוצה טערות? התחתני עם גולדה:
קוף.

אבל, אחרי הכל, אמא.
סטטסה! לכי!

צייטל:
גולדה:

(צייטל עוזבת למטבח. יינטה נכנסת פנימה)
גולדה יקירתי. יש לי בטבילך חדשות כאלה, אל חטאלי. ולא
סתם חדשות של יום יום. חדשות המגיעות פעם אחת בחיים.
איפה הבנות? בחוץ, כן? מצויינן. אה, פנינים אחת אחת.
עוד תראי, גולדה, בעזרת הטם, אמצא לכל אחת מהן בעל.
במהרה בימינו, אמן. אבל, כמובן, אסור לך להיות יותר
מדי בררנית. כמו שאומר טוביה שלך: "במקום שאין אנשים -
תקחי מה שנותרים לך!" אני יודעת, הא? מאז מה בעלי,
ינוח בטלום על מטכבו, הריני אלמנה מסכנה, בודדה. אין
עם מי לדבר. אין על מי לדבר. אין על מי לצעוק - אלו
חיים, אלו? חייט כאלה על ראש כל טונאינו. כן? כן!
ואת יודעת, גולדה יקירתי, טבעלי הפנוח היה לא יוצלת.
אבל מה? טוב בעל בלי מזל מבעל שהוא ז"ל. כן? כן!

יינטה:

מוטל: (נכנס) ערב טוב. צייטל בבית?
גולדה:
מוטל:
גולדה:

כן. אבל היא עסוקה עכשיו. אולי תבוא אחר כך.
רצייתי לומר לה משהו.
אחר כך.
צייטל (נכנסת): או, מוטל. שמעתי את קולך.
גולדה:
מוטל (יוצא): טוב, בסדר, בסדר.
יינטה:

מה רוצה החייט העני הזה, מוטל, מציטל שלך?
גולדה:
יינטה (בחסד): מטחקים? במה הם מטחקים?
גולדה:
יינטה:

אח, ילדים, ילדים. הם מטענתנו לעת זקנה. כן? כן.
אוח! אני מוכרחה לרוץ ולערוך את שולחן הטבת שלי - מה
סכבר יש לערוך אצל אלמנה גלמודה וענייה. אז להתראות,
גולדה. (פונה לצאת)
יינטה. אמרת שיש לך חדשות בטבילי.
גולדה:
יינטה (חוזרת): או, איך שאני מאבדת את הראש. יום אחד הוא פשוט יפול

למטה. החדשות זה בקטר ללייזר וולף, הקצב. יהודי נחמד.
כן? כן! גבר נחמד. כן? כן. ואני צריכה לטפר לך שיט לו
כסף? אבל מה? בודד, המטכן. אחרי הכל - אלמן. כן? כן!
בקיצור, מתוך כל הבנות בעיירה, נתן את עינו דווקא בצייטל.

צייטל, בחי? גולדה:
לא. צייטל, בתו של הצאר. כמובן שצייטל בתך. יינטה:
שידוך כזה - לצייטל בחי? אבל טוביה רוצה בחלמיד גולדה:
חכם. הוא אינו מחבב את לייזר וולף. הוא אומר שהוא עם-
הארץ.
יפה. אז שהוא לא יחחתן אתו. לייזר רוצה את הבת, לא יינטה:
את האבא. הקטיבי לי, גולדה. שלחי את טוביהאל לייזר
וולף. אל תאמרי לו בקטר למה זה. תני ללייזר לדבר.
הוא אדם טוב. עטיר. כן? כן. ואחר כך תטפרי לי מה היה
שם, ביניהם. ואל תגידי לי תודה. גולדה, כי פרט לדמי
טדכנות - שאותם ישלט ממילא לייזר וולף! - זה פשוט
נותן לי טיפוק לגרום אוטר לבני אדם. ומה עוד יש לי
בחיים? אוי, אהרון שלי, ינוח בשלום על משכבו...
אז להתראות, גולדה, וטבת שלום. (היא יוצאת, נכנסת
צייטל)
מה היא רצתה, אמא? צייטל:
"מה היא רצתה? מה היא רצתה?" כטארצה שחדעי - אספר לך. גולדה:
גמרי לטטוף את הרצפה.
(היא יוצאת. הודיל וחווה נכנסות, מטאטא ודלי בידיהן)
מענין אם יינטה מצאה לך שידוך. הודיל:
אני לא רוצה שיינטה תמצא לי בעל. צייטל:
חווה(מתגרה בה): אפילו אם זה יהיה מוטל, החייט?
לא טאלחי אותך. צייטל:
צייטל, את הבכירה. צריך למצוא לך שידוך, כי אחריך -
אני. הודיל:
ואז - אני. חווה:
ואם יינטה תמצא - הודיל:
או, יינטה, יינטה. צייטל:
אולי היא תמצא מישהו מקסים. חווה:
ומעניין - הודיל:
ועטיר - חווה:
ומיוחט. (נאנחת ארוכות) אה! הודיל:

("יינטה, או, יינטה!")

יינטה, או יינטה,
מצאי לי בן-זוג,
הבי טידוך,
הבי זיווג,
יינטה, או יינטה,
הגיע הזמן
מצאי לי, סוף סוף, חתן!

הודיל (טרה)

יינטה, או יינטה,

מתי כבר אלך

אל החופה

עם האברך?

עלם חיוור ורועד בפיינה.

פשוט, מעורר קנאה!

לאבא

פרק עם רט"י,

ואמא

רק בכסף חרצה.

אני, לי

כלל לא איכפת אם

בור הוא או קבצן -

אם הוא - חתן

מאימתי התחלה להתעניין כל כך בחתן, חווה?

ואת הודיל (נוקטת בלטונה) שמזמן

טמח עין על מנדל, בנו של הרב.

ומדוע לא? יש לנו רק רב אחד, ולרב יש רק בן אחד.

מדוע לא ארצה את הטוב ביותר?

מפני שאת ממטפחה ענייה. ומטום כך, כל מי שיינטה תביא -

חקיה. כן? כן.

(מחקה את ינטה)

הודיל או הודיל

טידוך פלאי פלאים

גבוה, צעיר -

נו, טוב הוא בן טבעים

חווה:

הודיל:

חווה:

חווה והודיל:

צייטל (מדברת):

הודיל:

צייטל:

חווה:

אך גם עם סבר
זה גבר!
כן? כן!

יינטה, או יינטה,
יש לי עוד זמן.
אל תדרזי
עם החתן.

טוב סגילית לי,
ולא במאוחר,
שלא כל זכר - מובחר.
הו, יינטה,
אנא, הצילי!
גט את פעם
היית צעירה

הודיל:

חווה והודיל:

אנא
אנא

מצאי לי - אחד
שהוא לא נורא.

יינטה, או יינטה,

חווה, הודיל וצייטל:

~~רק לא זקן!
רק לא זקן!
כן, ההבדל לא גדול, כמובן.
אן -
אן ההבדל
הוא רק זעיר,
וטחחן
כבר לא צעיר -
במתוך להבדל הזה!!!~~

האזיני אם כן

אל תטרחי

אם הוא זקן.

כן, אין דבר נחכה ואולי

נחמד וצעיר

הו הלואי!

לך יזדמן
רק אז כדאי -
כדאי אז להתחתן.

תמונה שליטית:

(חוץ. ליה ביתו של טוביה. נכנס טוביה, מוטך את עגלתו.
הוא נעצר, מתייטב על מוטב הקרון, עייף ורצוף)
ובכן, ריבונו של עולם, היית מוכרח לדאוג לכך, שסוטי
המטכן יאבד את פרסתו דווקא בערב שבת? זה לא יפה, די
לי שבירפת אותי בחמט בנות, שתחיינה, ובחיי מחסור.
אבל מה אתה רוצה מסוטי המטכן? אתה יודע, לא פעם
מנצנצת בי המחטבה טלפעמים, כשמטעמם לך שם, אתה אומר
פתאם בלבך: רגע רגע, בראה איזו רעה אני יכול לגרום
היום לידידי טוביה?

טוביה:

גולדה (נכנסת לבמה): טוף טוף הנה הוא!
טוביה (כלפי מרום): אתקטר אתך אחר כך. (לגולדה) בואי בטלום, עטרת בעלה.
גולדה: איפה הסוס?
טוביה: הסוס? הוזמן אל הנפח, לסעודת שבת.
גולדה: אולי חזדרז קצת, שלמה המלך מאנטיבקה. השמט לא תחכה
לך עוד זמן רב. ויט לי משהו חשוב לספר לך (נכנסת לבית)
טוביה: כמו שכתוב בספר הקדוש: "ויפתח ה' את פי האשה. ותבלע
את קורח ואח כל עדתו". (על טף הדלת) ואני רוצה לומר
לך עוד דבר: בראת בעולם הרבה, הרבה אנשים ענייט,
ברוך הסם. כן, אני יודע. זו לא בוטה להיות עני. אבל,
אחרי הכל, זה גם לא כבוד כל כך גדול! אז מה כבר היה
נורא כל כך, אילו היה לי איזה טכום כסף קטן?.. כמו...
כמו לרוטטילד, דרך מטל.

("לו הייתי רוטשילד")

טוביה: (טר):

לו הייתי רוטשילד,
 דיידל דיידל דיידל דיג דיג דיג דיידל דיידל דאנ
 כל היום הייתי בידי באם
 לו הייתי איט עטיר.
 אז הייתי נח קצת,
 דיידל דיידל דיידל דיג דיג דיג דיידל דיידל דאט
 לו הייתי בידי בידי באט,
 דיג דיג דיג דיידל איט עטיר.

הייתי אז בונה לי בית מאבן,
 ביח נאה, עם גג אדום,
 ושלט טורוח מדרגות על יד הקיר.
 ובאחת רק עולים,
 בטנייה רק יורדים,
 הטליטיח לא טוביל לטום מקום,
 רק טידעו שזה ביתו של גביר!

אז החצר תהיה מלאה אפרוחים,
 כולה ברווזים ואווזים,
 טיקימו רעט בקול אדיר.
 וכל ה"קוואק" וה"קוט" וה"צ'יק" והגע"
 וה"ריקו" ייטמע למרחקים,
 ויבטר: כאן גר ברווז עטיר!
 (נאנח)

ולעולט שום איט לא יעיר לי
 אט טעיחי בדברי.
 כי הגביר צודק תמיד - ודי!
 ואז אוכל טוף טוף בבית המדרש
 לטבת, ללמוד כל הימים,
 לטבת ~~טוף טוף~~ על יד כותל המזרח.
 ולהתפלל, ולהתפלפל קצת על רט"י
 עם כל תלמידי החכמים.
 זה יהיה חלום נפלא כל כך...

Handwritten notes in Hebrew:
 גביר...
 (ביתו של גביר)
 ...

בגמר השיר נכנסים מרדכי, מנדל, פרצ'יק, אברהם וטאר
בני העיירה).

מרדכי:

הנה הוא כאן טוף טוף. טכחת להביא את החלב לטבת!

טוביה:

רב מרדכי, היחה לי תאונה קטנה על טוסי. שנאמר: "טבע

יפול צדיק וקם - אבל טוט נופל פעם אחת, וגמרנו!"

מנדל:

טוביה, ענד לא הבאת את החלב אל הרבי.

טוביה:

אני יודע, אני יודע, רב מנדל, אל חדאג.

אברהם:

טוביה, טכחת להביא לנו אתהגבינה!

טוביה:

מה אתה אומר?

אברהם(מנפנף בעתון שהוא מחזיק): יש חדשות נוראות מן העולם הגדול.

נו-ר-אות.

מרדכי:

מה קרה?

מנדל:

מה כתוב שם?

אברהם:

בעיירה ריינקה צוו על כל היהודים, לעזוב את בתיהם.

(הכל מתבוננים זה בפני זה)

מנדל:

מדוע?

אברהם:

זה לא כתוב כאן. אולי הצאר רצה את האדמה שלהם

מנדל (לאברהם): למה אינך מספר לנו אף פעם חדשות טובות?

אברהם:

אני מספר רק מה טכחוב

פרצ'יק:

(טנכנט בחטאי בזמן הטיחה, ויטב לנוח בצד) מדוע אינכם

עושים כלום לטנות את המצב. ככה תגיעו במהרה רחוק מאד -

יטר לקבר!

טוביה:

ומי התרנגול הזה?

מנדל:

סלה לי. עד כמה סידו ע לי, אינך מן העיירה הזאת.

פרצ'יק:

לא.

מנדל:

ומאין אתה, אם מותך לטאול?

פרצ'יק:

מקיוב. למדתי שם, באוניברסיטה.

מרדכי:

אה! האוניברסיטה! זסט למדו אותך לדבר בחוצפה כזאת?

פרצ'יק:

למדתי טיש בחיים יוחר מאטר דיבורים טתם. חברים, עליכם

לדעת מה קורה בעולם הגדול.

טובה(ממלמל לעצמו): חברים?

מרדכי:

מה שקורה בעולט הגדול? רק זה חסר לי.

פרצ'יק:

טטויות. אינך יכול לעצום את עיניך למה שקורה בעולם.

להתעלם מן העתון!

טוביה:

הוא צודק. כמו טאמר הליל הזקן, עליו הסלום: "אל תפרוט מן

הציבור! עטה לך רב, וקנה לך עתון!"

טוביה, החלב שלי. עוד מעט שבת.	מרדכי:
אל חדאג, הנה החלב שלך. כמו שנאמר: "לכה, דודי,	טוביה:
לקראת חלב!"	
והחמאה שלי, רב טוביה.	אברהם:
הנה היא.	טוביה:
שבת שלום, טוביה.	מרדכי:
שבת שלום, טוביה.	בני העיירה:
(כל אחד מקבל את מנתו, ומשתלק. מנדל נטאר ליד הסניפים)	
אז אתה מקיוב, רב -	טוביה:
פרצ'יק.	פרצ'יק:
פרצ'יק. כך, כלומר, אתה חדט כאן. כמו שאמר אברהם: "גר	טוביה:
אני בארץ נכריה".	
מטה הוא טאמר זאת.	מנדל:
טוביה (למנדל): שליחה, שליחה. כמו שאמר דוד המלך, מנווחו עדן: "כי כבד	טוביה (למנדל):
פה אנכי".	
גם זה היה מטה.	מנדל:
גם זה מטה? מה אתה אומר? אתה יודע, בטביל בן אדם	טוביה:
פה הוא דיבר הרבה.	
והגבינה שלי. מן הצהובה.	מנדל:
הנה הנה. (מבחין במבטים הרעבתניים שמטלח פרצ'יק בגבינה)	טוביה:
הנה, תרנגול צעיר. קח פיטת גבינה.	
איך לי כסף. ואינני קבצן.	פרצ'יק:
קח, קח.	טוביה:
טוב, אם אתה מבקש (לוקח את הגבינה וטורף אותה מיד)	פרצ'יק:
תודה, אני מבקש. כמו שאמר שלמה המלך עליו השלום: "שלח	טוביה:
לחמך על פני המים. ברבות הימים לא תמצאנו, אבל לפחות	
תלמד לטחות!"	
זה לא פסע, להיות עני, אתה יודע?	
במציאות הסוציאלית כיום, העטיריט הם הפוטעים. אך אום	פרצ'יק:
עוד יבוא - וכל הקפיטל שלהם לנו יהיה.	
נחמד מאד. אם הם יטכמו - אז גם אני מטכים.	טוביה:
ומי יביא את הנט הזה, רב פרצ'יק?	מנדל:
בני אדם, חבריט. הפרולטריון. בני אדם פשוטים.	פרצ'יק:
כמוך?	מנדל:
כמוני.	פרצ'יק:
טטויות.	מנדל:

ועד שיבוא היום המאושר הזה! רב פרציק, איך תחיה עד אז?
מהוראה. סיעורים לילדים. יש לך ילדים?
לא. יש לי חמט בנות.

טוביה:

פרציק:

טוביה:

חמט?

פרציק:

טוביה:

בנות. כמו שאמר יטעיתו הנביא עליו הסלום: בניט לא גידלתי
ולא רוממתי, אבל בנות יש לי, ברוך השם! אתה יודע מה שכתוב
בספר הקדוש: "המתחיל בבנות - אומרים לו: גמור!"
גם לבנות יש זכות ללמוד.

פרציק:

מנדל:

טוציאליסט!

פרציק:

טוביה:

אטמח מאד ללמד אותן.

הלל הזקן, עליו הסלום אמר: "לא החלבן למד, ולא הקבצן
ללמד". אבל - סיעורים תמורת אוכל? (פרציק מאטר במנוד
ראט) יפה. העטה את הטבת אתנו. כמובן, איננו אוכלים כמו
מלכים, אבל לא תמות אצלנו מרעב. כמו שכתוב בספר הקדוש:
"כטאתה רואה אדם עני אוכל חרנגולת - אחד מטניהם בודאי
חולה!"

מנדל:

טוביה:

איפה כתוב דבר כזה בספר הקדוש?
אולי זה לא כתוב. טט בדיוק כך, אבל סמוך עלי, מנדל טיט סט
מטהו על חרנגולת. טבת שלום.

טבת שלום.

מנדל:

טבת שלום.

פרציק:

(מנדל יוצא. טוביה ופרציק נכנסים לתוך הבית)

חמונה רביעית:

(פנים, ביהו של טוביה, בנות טוביה ממחינות לבואו.

נכנסים טוביה ופרציק)

טוביה: שבת שלום, ילדות.

הבנות (רצות אליו): שבת שלום אבא.

טוביה: ילדות (כולן נעצרות) זהו פרצ'יק, פרצ'יק, זוהי בתי

הבכורה.

פרציק: שבת שלום.

צייטל: שבת שלום.

פרציק: בת נחמדה יש לך.

טוביה: חמט בנות נחמדות יש לי. זו שלי... וזו שלי... זו שלי...

זו שלי... זו שלי...

(מוטל נכנס. טוביה כמעט מנטק אותו, מבחין בטעותו ברגע

האחרון) וזה לא שלי. פרצ'יק, זהו מוטל קמזויל והוא -

גולדה (נכנסת): סוף סוף בא הביחה. הא?

טוביה: וגם זו שלי. גולדה, שתחיה. כמו שאמר שלמה המלך עליו

השלום: "מצא אשה - מצא טוב". ופירט רט"י: "מצא אשה".

מצא? טוב, לא מצא? עוד יותר טוב! התעוררי גולדה, התעוררי,

קומי, אורי, כי בא אורח!

טוב אורח? גולדה:

טוביה: כמו שאמרו חז"ל: "כל המרבה טיחה עט האטה סופו גהינוס"

(על גולדה) גהינוס? גהינוס! גולדה, זהו פרצ'יק. מקיוב.

הוא מורה. (לספרינצה וביילקה) רוצות ללמוד אצלנו? (הן

מצחקקות).

פרציק: אני מורה מצויין, באמת.

הודיל: כמוטאומרים אצלנו: "אל יתהלל מורה - כמפקח!"

פרציק: או הו! איזו לטון!

טוביה: כמו שכתוב בספר הקדוש -

גולדה: הספר הקדוש יכול לחכות. לך לנטול ידיים.

טוביה: את הלטון היא ירטה ממנה.

גולדה: מוטל, גם אחת אוכל אחנו? (מוטל עונה בהעוויה "כן, אם

אם אפטר").

גולדה: עוד ברכה על ראטנו. צייטל עוד שתי צלחות. ספרינצה, ביילקה,

הגיטו את האכל לטולחן!

צייטל: אמא, מוטל יכול לעזור לי? (גולדה מניעה בראטה)

(יוצאות הבנות, זכך פרציק ומוטל)

- טוביה, עלי לומר לך מקהו. גולדה:
כמובן, כמובן, מה נשתנה היום הזה מכל הימיט? (מתחיל טוביה:
להתפלל)
טוביה, אני מוכרחה לומר לך - גולדה:
טטטה! אני מתפלל! טוביה:
(אחרי הפסקה קלה) לייזר נולף בקט שחיגט אליו. גולדה:
(טוביה מתחיל טוב להתפלל, מפטיק רק כדי לענוח לגולדה, וחוזר למלמול)
הקצב? בקטר למה? (ממטיך להתפלל) טוביה:
איך לי מוטג. אבל אני יודעת טזה חטוב. גולדה:
מה כבר יכול להיות חטוב. איך לי מה לטחוט. (מתפלל). טוביה:
אחרי חטבת, גט אליו ודבר אתו. גולדה:
אני מתפלל לקדוט ברוך הפא, ואת באה אלי עם הטוחט. "מה טוביה:
הענין טחיטה אצל הר סיני?" (מתפלל)
הוא רוצה לדבר אתך. גולדה:
על מה? אם הוא חוטב טיוכל לקנות את הפרה החדטה שלי טוביה:
(מתפלל) הנא לא יקנה את הפרה.
טוביה, לך, רק דבר אתו. גולדה:
בסדר בסדר. אחרי ההבדלה. טוביה:
(טוביה וגולדה יוצאים, הוא עדיין מתפלל, צייטל, מוטל וחווה מביאים את הטולחן הערוך. חווה יוצאת).
מוטל. יינטה היתה כאן. צייטל:
ראיחי, ראיחי. מוטל:
אולי יסדרו לי טדורך. צייטל:
כטרק אחסוך קצה כטף לקנות אותה, אוכל לדבר עם אביך. מוטל:
אבל מוטל, עוד כמה טבועות. צייטל:
אבל מה עוד אני יכול לעטות? מוטל:
לדבר עם אבי. הלילה. עכטיו. צייטל:
ומדוע יטכים עכטיו? הרי אינני אלא חייט עני. מוטל:
מה אני? בחו טל רוטטילד. צייטל:
צייטל, אם אביך יטרב הפעם - אבדנו. זה הטוף. מוטל:
מוטל!
אני רק חייט עני! מוטל:
מוטל, (בפאחוט) גם חייט עני זכאי לקצה אוטר בחיים. צייטל:
זה נכון. מוטל:
צייטל (בתקיפות) ובכן, אתה מדבר אתו, עכטו. כן?

- טוביה: כנראה שהוא מצליח טט, בלי עין הרע.
- לייזר: הוא כותב לכט?
- טוביה: לא.
- לייזר: אז איך אתה יודע שהוא מצליח?
- טוביה: אם לא היה מצליח - הנה כותב. (מצביע על הבקבוק) מותר?
- טוביה: שאמר שלמה המלך, עליו הטלום: "נכנס יין - רצה עוד".
- לייזר: טוביה, יודע לטט מה רציתי לראות אותך.
- טוביה (לוגם): כן, אני יודע, רב לייזר, אבל, החטובה היא - לא!
- לייזר (בעצב): ומדוע לא?
- טוביה: ומדוע כן?
- לייזר: מה זאת אומרת? הרי יט לך עוד.
- טוביה: ככה? היום אתה רוצה אחת, ומחר - מחר אולי תרצה שתיים.
- לייזר (נדהם): שתיים? מה אעשה בשתיים?
- טוביה: בדיוק מה שתעשה באחת.
- לייזר: (מוכה חמהון) טוביה! אינך מבין, זה חשוב לי!
- טוביה: ומדוע זה חשוב לך פתאם?
- לייזר: לומר אח האמת? אני בודד.
- טוביה: (נרתע) בודד? לייזר, אחת?! על מה אתה מדבר?
- לייזר: אינך יודע?
- טוביה: אתה רוצה את הפרה שלי.
- לייזר: (מביט בטוביה רגע, ואז פורץ בצחוק רועם) הפרה שלך?
- (טואג מצחוק. טוביה מתבונן בו)
- טוביה: ומה כל כך מצחיק כאן? יטעיהו הנביא אמר "וגר זאב עם כבט, ופרה עם לייזר-וולף!"
- לייזר: ואני דיברתי על בתך. בתך, צייטל. (פורץ טוב בצחוק. טוביה מביט בו, מדוכדך).
- טוביה: בחי? צייטל?
- לייזר: כמובן, בתך, צייטל. בכל יום חמישי אני רואה אותה בחנות שלי. אני מחבב אותה. יט לי בעזרת הטט. בית נאה, חנות נאה, עוזר נאה, טוביה, לטט מה אנחנו צריכים לדבר הרבה. בוא, נתקע כך. ואל תסכה שלא תצטרך לסלם נדוניה עבורה. ואולי אפילו, כן, אולי אפילו תמצא משהו גם בכיט שלך!
- טוביה (צועק): בושה וחרפה! (מגהק) כמו שאמר יטעיהו הנביא, עליו הטלום: "קו לקו, צו לצו - וקצב נטאר קצב!" את צייטל שלי לא קונים בכסף.

לייזר: (מרגיע אותו): בסדר בסדר. לא נדבר על כסף. העיקר הוא שנסכים. ואני אהיה טוב אליה, טוביה. כשם שאני יהודי. (נברך במקצת) אני מחבב אותה. נו, מה דעתך?

טוביה: (לעהל): מה דעתי? הוא שואל אותי מה דעתי? כמו שאמרו חז"ל: "אל תסתכל בחתן אלא במה שיש לו". ויש לו, בלי עין הרע. יש לו. עם הארץ? העיקר שצייטל לא תרעב ללחם. שנאמר: "הפוציא לחם מעם הארץ!" כמובן, יש לו בעייה קטנה. הוא הרבה יותר זקן ממנה. אבל זו כבר הבעייה שלה. מאידך גיסא, היא הרבה יותר צעירה ממנו. אבל זו כבר הבעייה שלו. הוא מחבב אותה. הוא יהיה טוב אליה. (פונה ללייזר) מה דעתי, אתה שואל? ובכן עשינו שידוך!

לייזר (רווי נחת): אתה מסכים?

טוביה: מסכים. כמו שנאמר: "והיו לבשר אחד!"
לייזר: או, טוביה. הרי זה נפלא. בוא, טוביה. נשחה.
טוביה: (מוזג) לחייך!
לייזר: או, לא. ידידי היקר. לחייך!
טוביה: לחיי שנינו!
לייזר: לשידוך!
טוביה: לחיים טובים, ולשמחה! (נכנס הכנר טוביה מרים את הכוס ושר):

(" לחיים ")

נשתה, נשתה, לחיים!

טוביה (שר):

לחיים, לחיים, הידד!

טוביה ולייזר:

נשתה לחיים, ולא נייעף

טוביה:

כי כבר תקענו כף

לייזר:

כוס לחיים!

טוביה ולייזר:

נשתה, נשתה לחיים!

לחיים, לחיים, - הידד!

חייכי-נא, צייטל, כי עוד מעט

טוביה:

לי מקודשת את

לייזר:

כוס לחיים! הידד!

שניהם:

כי האל ציווה לשמוח,

טוביה:

ומצווה לשכוח

את עמל היום.

כל היום מונחת חרב!

לייזר:

אך בבוא הערב

בא הזמן ללגום.

נשתה! נשתה! לחיים!

שניהם:

לצייטל בחי!

טוביה:

כלתי!

לייזר:

לכבוד אביה של הכלה!

נו, טוב. לבעלה!

טוביה:

כוס לחיים! הידד!

רב מרדכי	לייזר: (מדבר)
כן, לייזר וולף.	מרדכי:
י"ש לכולם!	לייזר:
מה השמחה?	מנדל:
אני מתחתן, אם ירצה השם.	לייזר:
עם מי? עם מי?	בני העיירה:
בתו הבכירה של טוביה, עם צייטל	לייזר:
מזל טוב... נפלא... בשעה טובה...	בני העיירה:
	(שרים)

לליזר וולף!	(שריט)
ל טוביה!	טוביה:
ל צייטל בחך!	בני וועיירה:
כלתי!	לייזר:
כי רק בזכות חחונה כזאת	כולט:
יש כוח עוד לחיות.	
כוס לחיים! הידד!	
נשחה! נשחה! לחיים!	
לחיים! לחיים! הידד!	
טוביה (ברקע): לחיים טובים לך ולכל בית ישראל אמן!	
כל עוד נשמע פה קולות חדווה	
עוד לא אבדה תקווה.	
שחו לחיים! הידד!	
נרים הכוס!	
נלגום קצח מן היי"ש.	
כוסית חלב ודבש,	
אח, איזה הענוג!	
אם המזל	
האיר לכם מעט,	
מוחר גם לנו קצח	
לשתות לכבוד הזוג!	
נשחה גם לחיינו!	
ולוואי שנזכה לשמחות.	
גם אם יבגוד בנו המחר	
שתו, כל עוד יש שיכר.	
שחו לחיים,	
הידד!	
די-די-די-די-די-די-די-די	

(הם מתחילים לרקוד, אך נעצרים במבוכה ברגע שמתחיל הרוסי לשיר)

זה וזה שה זדארוביה,	הרוטי:
לחייכם, לייזר, טוביה,	
לבריאוח - ולוואי נחיייה באושר יחדיו.	
זה וזה שה זדארוביה,	
קאק-טה-זנאייש, מזל טוב-יה,	
לבריאוח - ולוואי נחיייה באושר יחדיו.	

לכבודכם נרים הוודקה
ונאמר "דאוואי!"
הבו וודקה עוד ועוד כאן,
הבו! כה לחי!
זה וזה שה זדארוביה,
לבריאות - ולוואי נחיייה באושר יחדיו!

כולם:

נרים הכוס,
נלגום קצת מן היי"ש.
כוסית חלב ודבש.
אח, איזה חענוג.
אם המזל
האיר לכם מעט,
מותר גם לנו קצת
לשתות לכבוד הזוג!
נשחה נא לחיינו!
ולוואי שנזכה לשמחות!
גם אם יבגוד בנו המחר,
שתו, כל עוד יש שיכר.
כוס לחיים,
הידד!
הי!

(הרוסים מתחילים לרקוד. האחרים מצטרפים, והם רוקדים לצלילי סיום סוער,
כשהם נוזאים את טוביה על כפיים)
טוביה: (מלמעלה) לחיים!

(ח ו ש ך).

תמונה לשיתן

(וויץ, רחוב, ליד הפונדק. הכנר, טוביה, לייזר, בני העיירה והרוסים יוצאים מהפונדק אל הבמה בעד הדלת, כשהם שרים בשמחה "לחיים!")

- לייזר: טוביה, אחרי החתונה תהיה האבא שלי.
- טוביה: האבא שלך? תמיד חלמתי שיהיה לי בן. אבל בן שהוא קצת יותר צעיר ממני. שנאמר: "כבד את אביך ואת אמך - בתנאי שיהיו יותר גדולים ממך!" (יוצאים מלבד טוביה ופדקה שעומד בצד) (נכנס קצין המחוז)
- הקצין: ערב טוב.
- טוביה: ערב טוב, איבן איבנוביץ!
- הקצין: מה כל השמחה?
- הקצין: או, טביל, יש לי חדשות לספר לך, כידיד.
- טוביה: דבר, כי שומע עבדך.
- הקצין: אני מחבב אותך. אתה אדם ישר, למרות שאתה יהודון.
- טוביה: תודה, הוד מעלתך. והחדשות?
- הקצין: קבלנו פקודה לערוך פוגרום כאן.
- טוביה (מזועזע) פוגרום?
- הקצין: לא פוגרום ממש. משהו קטן.
- טוביה: קטן?
- הקצין: זה לא יהיה רציני. אני מוכרח לעשות מה שצו עלי. אני אומר לך שתדע וחודיע ליהודים.
- טוביה: תודה לך, הוד מעלתך. להחראות. (הקצין יוצא. טוביה פונה כלפי מרום) אוי, ריבוננו של עולם. חדשות כאלה אתה שולח לי דווקא היום? אני יודע. אחת בחרתנו מכל העמים, אבל אולי תבחר פעם מישהו אחר? אוי! נו, תודה לך על ששלחת בעל לציטל שלי. לחיים!
- (נכנס הכנר, חג מסביב טוביה, והם רוקדים יחד).
- פדקה: (מתקרב) טוביה. מזל טוב.
- טוביה: תודה רבה.
- פדקה: אני גם כן הולך לכוון הזה. נלך יחד?
- טוביה: יחד.
- פדקה: אני מאד מצטער, שמעתי על הפוגרומים.
- טוביה: פוגרומצ'יק קטן.

- ח'ה: (שחכחה בצד) אבא, מאוחר מאד. דאגנו לך.
טוביה: לחיים ח'ה'לה (שר לעצמו "לחיים" ונכנס לבית. ח'ה הולכת
אחריו.)
- פדקה: אוה -
ח'ה: כן?
פדקה: אני רואה אותך תמיד בחנות הספרים. אין הרבה נערות הקוראות
ספרים פה באנטיבקה. פעמים רבות רצייתי לדבר אתך.
ח'ה: אני לא חושבת ש...
פדקה: (מראה לה ספר) רוצה לקרוא את הספר הזה? הוא מצויין.
ח'ה: לא תודה.
פדקה: למה? כי אינני יהודי?
ח'ה: (היא לא עונה) הנריך היינה גם הוא יהודי, אני חושב.
ח'ה: אני צריכה ללכת...
פדקה: קראי את הספר ואחר כך נוכל לשוחח קצת עליו.
(ח'ה לוקחת את הספר אחר הסוס)
להתראות ח'ה.
ח'ה: שלום.
פדקה: ח'ה.
ח'ה: שלום, פדקה.
ח'ה: (הכנר מופיע לרגע ומנגן.)

(חוץ. ליד ביתו של טוביה. פרצ'יק מלמד את שפרינצה וביילקה,
היושבות על ספסל וקולפות תפוחי אדמה. הודיל מנקה את הדליים
ליד הבאר)

פרצ'יק: ועכשיו, חברות סיפור מן התנ"ך, על לבן ויעקב.
 שפרינצה: הוא היה רשע, לבן זה? הא?
 פרצ'יק (ביובש): הוא היה קפיטליסט.
 ביילקה: כתוב בתנ"ך שהוא היה קפיטליסט?
 פרצ'יק: כתבי הקודש מלמדים אותנו, שהגיע הזמן לשים קץ לעבודה
 הבלתי - מאורגנת!
 שפרינצה: כן, פרצ'יק.
 ביילקה: כן, פרצ'יק.
 גולדה: אבא עוד ישן. ילדות כבר, לכנה לעשות את העבודה שלו,
 או שלא נגמור היום.
 (יוצאת עם הקטנות. נשארים פרצ'יק והודיל)
 הודיל: זה היה שיעור מענין מאד, פרצ'יק.
 פרצ'יק: את חושבת כך?
 הודיל: אבל הרב^{יע} היה מסכים לפירוש שלך.
 פרצ'יק: וגם לא הבן של הרב?
 הודיל: הבן של הרב לא רוצה להפוך את העולם כמוך.
 פרצ'יק: הה! אלהים אמר במפורש: "יהי אור!"
 הודיל: כן, אבל הוא לא דיבר אז אליך. להתראות! (פונה ללכת)
 פרצ'יק: הודיל, יש לך קצת שכל. אולי.
 הודיל: רב חודות.
 פרצ'יק: אך מה טוב השכל אם לא משתמשים בו? שלום, הודיל.
 הודיל: אתה יודע, פרצ'יק? יש לנו מסורת פה, שנער לא מדבר
 בחוצפה לנערה.
 פרצ'יק: טוב מסורת! איך מה לתקן! איך מה לשנות.
 את יודעת, בעיר נערים ונערות רוקדים יחד? רוקדים
 חדשים. כאלה. (תופס אותה ומתחיל לרקוד עמה, בזמזמו
 נעימה). למדתי זאת בקיוב.
 הודיל (נפעמת): זה... זה נחמד מאד.
 פרצ'יק: (מפסיק לרקוד). הנה. שינינו את המסורת.
 הודיל (מבולבלת): כן. ובכן, כלומר, חודה רבה... כלומר, היה שלום.
 פרצ'יק: הרי שלום.
 (נכנס טוביה, חש בראשו)

- טוביה: ביילקה. לא. שפרינצה. לא. את שם, מה שמך?
הודיל: הודיל, אבא.
טוביה: כן, איפה צייטל?
הודיל: במחסן.
טוביה: קראי לה מיד. (הודיל יוצאת למחסן) נו, רב פרציק. איך
היה השיעור היום?
פרציק: (עוקב אחרי הודיל היוצאת) לא רע לא רע.
(נכנסת גולדה)
גולדה: או, נפוליון בונפרטה! סוף סוף החעוררת הא? מה קרה?
טוביה: אח לייזר וולף ראית? מה הוא אמר? מה ענית לו? יש חדשות?
טוביה: סבלנות, אשה.
גולדה (ביאוש): למות אפשר מאדם כזה. למות!
(צליטל נכנסת מהמחסן. הודיל וחווה בעקבותיה)
טוביה: אה, צייטל, שלי, בואי הנה. צייטל, מגיע לך מזל טוב. אח
עומדת להינשא.
צייטל: למה אתה מתכוון, אבא?
טוביה: לייזר-וולף ביקש אמש את ירך.
גולדה (רועדת מהתרגשות): ידעתי!
צייטל (מבולבלת): הקצב?
גולדה (בעליצות): או, ריבוננו של עולם, תודה לך.
טוביה: ומה את אומרת, צייטל? כמו שאמר לבן הארמי: "נקרא לנערה.
ממילא לא נשאל את פיה, אבל לפחות שתגידי משהו!"
גולדה: אתם יודעים מה זה? צייטל שלי - כלה! (חשה החוצה)
הודיל וחווה (בקול רפה): מזל טוב, צייטל.
טוביה: לזה אתן קוראות, "מזל טוב"? (הודיל וחווה יוצאות)
פרציק: מזל טוב, צייטל, יהיה לה בעל עשיר.
טוביה: שוב הוא מתחיל עם הקפיטליסטים שלו! מה רע בבעל עשיר?
פרציק: הכסף הוא הקללה של הציוויליזציה.
טוביה: צייטל יודעת שאני רוצה רק בטובתך?
צייטל: כן, אבא.
טוביה: הנה, אתה רואה! ?
פרציק: אני רואה. כמובן שאני רואה! (יוצא)
טוביה: (מתבונן בצייטל): ובכן, צייטל. בחי. מדוע את שוחקת?
צייטל (פורצת בדמעות): או. אבא. אבא.
טוביה: מה זה? מה קרה?
צייטל: אבא, אינני רוצה להנשא לו. אינני יכולה להינשא לו. אינני
יכולה.

- טוביה: מה זאת אומרת אינך יכולה? אם אני אומר שאת יכולה -
את יכולה!
- ציטל: אבא, אם זה בגלל הכסף.
- טוביה: אבל מה רע בלייזר-וולף? הוא מחבב אותך, ויחן לך בשר בכל יום.
- ציטל: אבא, אינני רוצה...
- טוביה: אבל תקענו כף.
- ציטל: (בפשטות) וזה יותר חשוב לך ממני, אבא? אבא, אל תכריח אותי.
- טוביה: בסדר בסדר. לא אכריח אותך.
- ציטל: או, תודה לך, אבא.
- טוביה: כנראה שהוא, יתברך, פסק אחרת, וצריך לקבל את הדין, כמו שכתוב: "קץ כל בשר בא!" (נכנס מוטל, חסר נשימה)
- מוטל: רב טוביה, אני יכול לדבר אתך?
- טוביה: אחר כך, מוטל, אחר כך.
- מוטל: אני מוכרח לדבר אתך.
- טוביה: לא עכשיו, יש לי כמה בעיות
- מוטל: על זה אני רוצה לדבר אתך.
- טוביה: (פותר אותו בלגלוג) שלום, מוטל, שלום.
- ציטל: הקשב לו רגע, אבא.
- טוביה: בסדר בסדר.
- מוטל: רב טוביה, שמעתי שמצאת שידוך לציטל.
- טוביה: לא רק לשון יש לו, אלא גם אזניים. שנאמר: "אזניים למוטל!"
- מוטל: גם לי יש שידוך לציטל.
- טוביה: שידוך?
- מוטל: שידוך המתאים לציטל כחוט למחט
- טוביה: על מה אתה מדבר? מי הוא?
- מוטל: מי הוא מי?
- טוביה: (לאחר הפסקה קצרה): מי הוא?
- מוטל: מי הוא?
- טוביה: הוא! הוא! ובכן?
- מוטל: הוא - זה אני.
- טוביה: הוא? הוא, (למוטל) מוטל, אחת משתיים: או שהשתגעתי, או שיצאת מדעתך. מה אתה? הכל? החתן, השדכן, האורחים...
- מוטל: נפל לך איזה כפתור! (מסובב באצבעו ליד מצחו).
- טוביה: רב טוביה, אני יודע שזה קצת לא רגיל.

טוביה: קצח לא רגיל?
מוטל: הזמנים משתנים, רב טוביה, צייטל, ואני נשבענו עוד לפני שנה שנתחתן.
טוביה (המום): נשבעתם?
צייטל: כן, אבא. נשבענו
טוביה (מביט בהם, פונה לקהל. שר)

(רפריזה על השיר "מסורת")

טוביה(שר): הם נשבעו זה לזאת? -

חוצפה!

מסורת!

מי מסדר שידוך? רק האבא!

מוטל: כבר מזמן רציחי לבקש אוחק, רב טוביה. אבל רציחי לחסוך קצח כסף.

טוביה: אתה חייט עני. "בלא ראשית ובלא תכלית, בלי שום עוז, ובלוי משרה!"

מוטל (באומץ): נכון, רב טוביה. אבל, גם חייט עני זכאי לאושר בחיים (מביט בצייטל במבט נצחון).

טוביה:(מחרשט, פונה לקהל) או. עכשיו הוא מחחיל להישמע כמו גבר! מאידך גיסא, איזה מין שידוך הוא זה, עם חייט עני? עם חייט עני? מאידך גיסא, הוא בחור ישר. חכם? לא, אבל ישר? כן. מאידך גיסא, הוא ממשפחה פשוטה. בלי יחוס. ומאידך גיסא, גם אנחנו לא ממשפחה רומאנוב.
הם נשבעו זה לזאת! חוצפה כזאת.

מסרת!

(עושה תנועה לקהל: מה זה חשוב?)

(לצייטל ומוטל) ילדים. מחי החתונה?

צייטל: תודה לך, אבא.

מוטל: תודה לך, אבא. (יוצא עם צייטל)

טוביה: (עומד לצאת, ואז מביט אחריהם שוב) ילדים מודרניים. הא!

מחשבה פתאומית מבריקה במוחו) גולדה! מה אומר לגולדה!?

(חדר השינה של טוביה וגולדה, החדר שרוי בחשיכה מוחלטת.
נשמעת נחרה, ושר אחת. ולפתע - צרחה איומה).

טוביה: אחחחח! לייזר! מוטל! צייטל!

גולדה: מה זה? מה קרה?

טוביה: יהודים, הצילו! הצילו!

גולדה: טוביה, התעורר! (מעלה את האור). טוביה מתגלה, כשהוא

שוכב במיטתו בכחונת לילה ומצנפת).

טוביה (צועק בשנתו): הצילו, יהודים! וואההה!

גולדה: (מנערת אותו): טוביה! מה קרה לך? מה את צורח ככה?

טוביה: (פוקח את עיניו, מבועת כולו): איפה היא? איפה היא?

גולדה: מי? על מי את מדבר?

טוביה: הסבתא שלך. סבתא צייטל.

גולדה: (מזדעקת): סבתא צייטל? חלמת חלום! איך הסבתא נראית?

טוביה: בשביל אשה שמתה לפני שלושים שנה - לא רע. ואת יודעת

מה היא אמרה לי, מנוחתה עדן? (נכנסת סבתא צייטל, וכן

אחרים)

(אות מן השמים")

טבתא צייטל (שרה): ברכה על ראש כולכם.

מזל טוב! מזל טוב!

טבתא צייטל: לנישואי בתכם.

הרבי: מזל טוב! מזל טוב!

טבתא צייטל: חתן מוצלח ממש.

כצפיחית בדבש.

הלא הוא מוטל קמזוויל.

גולדה (מבולבלת; בדיבור): מוטל!?

טבתא צייטל: חתן, כלו ברכה!

הרב: מזל טוב! מזל טוב!

טבתא צייטל: ואיזה משפחה!

הרב: מזל טוב! מזל טוב!

טבתא צייטל: אברך ישר וטוב.

חייט שאיך כמותו.

הלא הוא מוטל קמזוויל.

גולדה (דיבור): חייט? היא טופה, היא לא שמעה טוב. היא התכוונה לקצב.

שמו לייזר וולף!

טבתא צייטל (מעופפת באויר, בזעם): לא!!! מוטל, מוטל החייט!

שידוך כזה מוצלח

מזל טוב! מזל טוב
שם, במרום, נחתך.
מזל טוב! מזל טוב!
תפארת הבנים.
הטוב בחתנים.

הלא הוא מוטל קמזויל.

גולדה (ממיטחה): אבל הודענו כבר על החתונה. וחקענו כף לקצב.

סבתא צייטל: (שוב טסה באויר, צורחח בזעם): לא!!!

טוביה (מדבר): קצב לא חייט!

חייט כמו מוטל קמזויל!

המקהלה:

טוביה: (מדבר) שמו לייזר-וולף

שה! שה!

מקהלה:

אם סבתא צייטל, מנוחתה עדן, עשתה את כל הדרך מן העולם

גולדה:

ההוא אלינו, לספר לנו על החיט - הרי עלינו לברך "הגומל".

ברוכה תהיי, סבתא. צייטל שלי תתחחן עם מוטל קמזויל.

אמן. (גולדה נרדמת. טוביה, כלפי מעלה: "תודה רבה")

טוביה:

"זריחה, שקיעה"

הזאת אותה ילדה קטנטונת? טוביה:

הזה אותו ילדון שובב?

הזמן הזה... איני זוכרת גולדה:

איך חלף?

כיצד הספקת כל כך לגבוה? טוביה (לציטל):

כיצד הספקת כך לגדול? (למוטל):

הן עוד אזכור כיצד נולדת גולדה: (לציטל)

אתמול.

זריחה, שקיעה גברים:

זריחה, שקיעה

יום רודף לו יום.

אנו בכלל לא השתנינו.

רק הם גדלו פתאם.

זריחה, שקיעה,

זריחה, שקיעה,

השנים חולפות.

יום אחר יום, וחודש חודש.

יחד באושר ודמעות.

כולם:

(זמן ביצוע השיר מתרחשת הפנטומימה הבאה: הרבי מרים את צעיפה של ציטל, הוא מתפלל על גביע יין ומושיט אותה לחתן ולכלה. שניהם טועמים ממנה. ציטל צועדת לאטה במעגל סביב מוטל. מוטל שם את הטבעת על אצבעה. הרב מניח כוס יין ריקה על הארץ. השיר מסתיים. רגע של הפסקה. מוטל

דורך על הכוס)

כולם (ברגע שהכוס נשברת): מזל טוב!

(דבור ספונטני).

שש... הרבי! כולם:

ועכשו נעלה כראש שמחתנו את כל אלה שאינם פה עוד. רבי:

(פולם נאנחים) נו, די דמעות. נגילה ונשמחה.

לרקוד, יהודים! לרקוד! חתונה היום! מרדכי:

(פרציק חוצה לעבר אגף הנשים)

מה הוא עושה!? אברהם:

פרציק! טוביה:

עיצרו אותו! איש א'

פרציק (להודיל): מי מוכנה לרקוד אחי?
מנדל: זהו חטא.
פרצ'יק: לרקוד בחתונה? זוהי מצוה גדולה.
אברהם: עם נערה?
ינטה: זה חטא!
מנדל: זהו חטא!
פרצ'יק: חטא? נשאל את הרבי.
טוביה: רבי - מה אומר ה"שולחן הערוך".
הרב (מעלעל בספר עבה, סוף סוף מוצא את העמוד המחאים): ריקוד - ריקוד -
(מוצא) ובכן, זה לא בדיוק אסור. אבל...
טוביה: אהה! רואה! מותר!
פרצ'יק (להודיל): זה לא חטא. (הוא נגש אל הודיל, היא קמה לרקוד)
גולדה: הודיל!
הודיל: זה רק ריקוד, אמא!
פרצ'יק (למנגנים): נגנו! (פרצ'יק והודיל רוקדים)
מנדל: עם גבר? נערה רוקדת עם גבר?
טוביה: אני רואה. אני רואה. (מתחיל לצעוד לעברם, כדי לעצורם.
תוך הליכה משנה את דעתו) גם אני! גולדה! (גולדה מהססת,
תחילה, אחר כך רוקדת איתו)
שינדל: גולדה! (מוטל חוצה לעבר צייטל) מוטל! (כלפי מעלה) סלח
להם, רבובו של עולם, על חטא שחטאנו לפניך...
(צייטל רוקדת עם מוטל, האחריים מצטרפים אליהם. כולם
רוקדים. ברגע שהריקוד מגיע לשיאו, מופיעים קצין המחוז
ואנשיו, בידיהם אלות. הרוקדים מבחינים בהם לפתע,
ונעצרים לאיטם).
הקצין: אני רואה שהגענו בזמן לא כל כך מחאים, טביל. צר לי, אבל
הפקודות הן לערב זה. לכל העיירה. (למנגנים) המשיכו. נגנו.
נגנו, (לבחוריו) קדימה, בחורים!
(הרוסים מחילים בהרס. הופכים שולחנות, משליכים כרים,
מנפצים צלחות וחלונות. אחד מהם משליך ארצה את פמוטי
החתונה. פרצ'יק נאבק עמו, פדקה מחפרץ ועוזר למשפחה.
פרצ'יק נפצע.
הודיל: (רצה לפרצ'יק) פרצ'יק
האורחים עזבו את המקום)
הקצין: (לאנשיו) מספיק! (לטוביה) אין לך מושג, טביל, כמה אני מצטער.
אבל אתה הרי מבין אחי. (טוביה אינו עונה. לאנשיו)
נלך! (מסתלקים)

הכניסו אותו הביתה!

(הודיל ופדקה עוזרים לפרציק להכנס לחוך הבית)

טוביה: (בשקט): כתוב בספר הקדוש: "אנכי אלהיך, אל קנא, פקד עוון, ונקח

לא ינקה!" ואם הוא לא ינקה - מיטחו מוכרח לנקות, לא?

לעבודה! לעבודה!

(כולם מתחילים להשליט סדר בערבוביה, לאסוף צלחות שבורות,

להחזיר את כלי המיטה המושלכים אל הבית, צייטל אוספת את

הפמוטים. אד מהם שבור. לפתע קופאים כולם לשמע קולות הרם

רמים הבוקעים מחוץ לבמה, מן הבית הסמוך. ושוב הם חוזרים

לסדר את הבמה. בפינת הבמה, על שפתה, עומד טוביה. עיניו

למרום, וידו האחת מושטת קדימה, בשאלה אילמת שיש בה פליאה

וזעם גם יחד: למה? המסך ירד לאיטו).

מ ע ר כ ה ש נ י ה

תמונה א' :

- (חוץ, ליד ביתו של טוביה, אחרי הצהריים, הודיל נכנסת, קודרת, ובעקבותיה פרציק)
- פרציק: את יודעת שאני מוכרח לנסוע, הם מחכים לי.
- הודיל: שמעתי, אז, שלום.
- פרציק: לא רק אני הולך, יהודים, גויים, אנשים רבים עובדים למען הרבולוציה.
- הודיל: אם רוצים עולם יותר טוב - צריך להלחם!
- פרציק: הודיל, אביך, כל האחרים כאן, חושבים שמה שקרה בחתונה של צייטל לא יקרה עוד פעם. דברים נוראים מתרחשים בכל רוסיה, אח מבינה?
- הודיל: כן, נדמה לי שכן.
- פרציק(מדקלם): אני מוכרח לעשות משהו כדי לשנות את עולמנו.
- הודיל: אז שלום, פרציק.
- פרציק: לפני שאני עוזב (מהסס, ואז אוזר מעט אומץ) יש לי פרובלמה.
- הודיל: כן?
- פרציק: יש לי פרובלמה פוליטית.
- הודיל: והיא?
- פרציק: פרובלמת הנישואין.
- הודיל: גם זו פרובלמה פוליטית?
- פרציק (במבוכה): באופן תיאורטי - כמובן, היחסים בין גבר ואשה הם...
- הודיל: פרציק, אתה מבקש את ידי?
- פרציק: באופן תיאורטי - כן, אני מבקש.
- הודיל: חבר פרציק אני שמחה מאד.
- פרציק: הודיל, את מסכימה? חלכי אחי? אני כל כך מאושר!
- הודיל: גם אני.
- פרציק: חיים קשים מחכים לנו הודיל.
- הודיל: אבל הם יהיו קשים פחות אם נעבור אותם ביחד.
- פרציק: כן, באופן תיאורטי -
- (נכנס טוביה)
- טוביה: בקר טוב.
- פרציק: בקר טוב, רב טוביה, יש לי בשורות רעות, אני עוזב
- טוביה: מחי?

פרציק: מיד.

טוביה: אה, צר לי, פרציק.

פרציק: אבל יש לי גם בשורות טובות. אתה יכול לברך אותי.

טוביה: מזל טוב. לכבוד מה?

פרציק: הודיל ואני עומדים להחתן.

טוביה: הה?

הודיל: כן, אבא. (נוטלת את ידו של פרציק בידה)

טוביה (מפריד ביניהם, ברוך): רגע אחד, אני יודע, אני יודע. את אוהבת אותנו. והוא אוהב אותך. אבל אתה נוסע. ואח נשאר כאן.

הודיל: אבל, אבא, אני הולכת איתו.

טוביה: נתתי רשות לצייטל ומוטל ואחם חושבים שגם לכם אתן.

הודיל: אבא, אתה אינך מבין.

פרציק: אנחנו איננו מבקשים רשות, רב טוביה. רק ברכה. אנחנו מחתנים.

טוביה (להודיל): אינכם מבקשים את רשותי?

הודיל: אבל אנו רוצים את ברכתך, אבא.

טוביה: ככה? הוא מודיע לי שהוא מתחתן עם בתי. איננו שואל, חלילה. לוקח אותה לרבוּלוּציה ורוצה ברכה ממני.

פרציק: אני אוהב אותה.

טוביה: (מחקה אותו בלעג) "אני אוהב אותה". "אני אוהב אותה". אחבה. סגנון חדש על ראשנו. מאידך גיסא, גם הסגנון הישן שלנו היה פעם חדש, לא? הם החליטו מבלי להתייעץ בהורים. אפילו ללא שדכן! מאידך גיסא, האם לאדם ולחווה היה שדכן? כן, בעצם כן, גם לשנים אלה היה אותו שדכן.

(שר)

ברכה אתם מבקשים?
 חראו אצלי!
 הביטו בה, בקטנה.
 אוהבת...
 מסורת!

(מושך בכתפיו, אח!)

טוב, חברים. אני נותן לכם ברכה וגם רשות.
 או, אבא.

הודיל: טוביה (לקהל): היחה לי ברירה?

פרציק: תודה לך, אבא. (יוצאים)

טוביה: (מודאג) "תודה לך אבא". ופה אומר לגולדה? (בתקיפות) גולדה! גולדה!
 (גולדה נכנסת לבמה, ביצאה מן הבית. מיד משתנה טון דיבורו של טוביה והופך להיות רך והססני)

שלום, גולדה.

גולדה: (מופחעת מהאדיבות הפתאומית): שלום?

טוביה: זה עתה שוחחתי עם פרציק והודיל.

גולדה: ו - ?

טוביה: ו - ? את יודעת. הם אוהבים זה את זה.

גולדה: ו - ?

טוביה: ו - , נתתי להם רשות ל... להתחנן (פונה לכיוון הביח)

גולדה: אבל הוא סתם בחור.

טוביה: על בחור כזה נאמר בהגדה: "בחור הוא? גדול הוא!"

גולדה: גדול הוא? קבצן גדול, זה מה שהוא.

טוביה: הוא בחור טוב, גולדה. קצת משוגע, נכון. אבל הודיל

אוהבת אותו, עולם חדש. שגעונות חדשים. אהבה!

(נכנסות ביילקה ושפרינצה)

ביילקה: הגידי להם שפרינצה.

שפרינצה: אח, את אמרת שתגידי להם.

גולדה: מה יש? מה קרה?

ביילקה: חווה, היא בקשה הבקר שנגיד לכם...

שפרינצה: חווה עזבה את הבית.

גולדה: עזבה? לאן הלכה?

ביילקה: עם פדקה. הגוי.

שפרינצה: הם... הם התחננו.

גולדה: רבנו של עולם. לא!

טוביה: חוה'לה! מה?

ביילקה: פחדנו לספר לכם.

שפרינצה: היא בכתה כל הלילה.

גולדה: חוה'לה התחנתה עם גוי!

טוביה: (קפוא) ילדות - יש עבודה רבה ברפת, (רומז להן לצאת)

(גולדה מתחילה לבכות) לכי אל הבית גולדה. (היא יוצאת)

חוה'לה גוזלי, מה קרה היום? ילדתי, יפתי, חנה'לה.

איך אני יכול להתכחש לכל מה שאני מאמין בו? מאידך

גיטא, היא בחי, בחי שלי? מאידך גיטא, איך אוכל להתכחש

לעמי? מאידך גיטא, אין עוד מאידך גיטא. מסרת! מסרת!

(מאחורי מסך שקוף נראה הכנר ואחרינו בני העיירה

ששרים "מסרת").

חוה ממה. אין עוד חוה'לה. ה' נתן. ה' לקח. יהי שם ה'

מבורך. ברוך דיין אמת. (השיר "מסרת" עולה)

חמונה שניה:

(לפני ביתו של טוביה, גולדה והבנות עובדות, נכנסים אנשי העיירה, מודאגים).

אברהם: מישוהו מזולוזין סיפר שפקודה גירוש נחתמה בסנט פטסבורג, שכל...ששש...שש... (הוא מפסיק, ברגע שנכנס קצין המחוז ואנשיו).

טוביה: שלום, הוד מעלתך, מה לידידי בביתך? מה הבשורות הטובות שהבאת לי הפעם?

הקצין: טוביה, כמה זמן דרוש לכם כדי למכור את הבית ואת כל החפצים?

(אנקה נשמעת בקהל, הכל קפואים, נועצים מבטם בטוביה) טוביה: ולמה ארצה למכור את הבית?

הקצין: באחי להודיע שעליכם לעזוב את אנטיבקה. אשה: אבל זה ביתנו, מדוע עלינו לעזוב?

הקצין (בעצבנות): אינני יודע מדוע. ככה זה בעולם. יש צרות. טוביה: מתי?

הקצין: בעוד שלשה ימים.

בני העיירה: שלשה ימים... שלשה ימים.

הקצין: אני רק עושה את אשר צוו עלי. אתם מבינים?

טוביה (במרירות): אנחנו מבינים. אנחנו מבינים.

איש א': ומה אם נסרב לעזוב?

הקצין: נכריח אתכם.

לייזר: אנחנו נגן על עצמנו.

בני העיירה: נשאר בביתנו... נסרב לעזוב... נשמור על אדמתנו...

איש ב': נלחט!

הקצין: נגד כל הצבא הרוסי?

טוביה: (בני העיירה מתקהלים סביב הקצין ואנשיו) אדמה זו היא

אדמתי, עדיין. בית זה הוא ביתי. עדיין. ועכשיו, לכו מכאן מיד!

(הקצין ואנשיו פונים ללכת. הקצין פונה לאחור)

הקצין: זיכרו, שלשה ימים. (יוצא)

איש א': ככה זה. כל חייך אתה חי כאן. ופתאם -

מנדל: רבי, כל חיינו אנחנו מחכים למשיח, והוא מתמהמה, האם

לא הגיע הזמן?

הרבי: כנראה שלא. נצטרך לחכות לו במקום אחר. בואו, נתחיל

לארוז (בני העיירה מתחילים לעזוב, כשהם ממלמלים יחד)

בני העיירה: הוא צודק... אלך לארוז.
 איש א': שלשה ימים.
 מרדכי: איך אצליח למכור את החנות? והסחורה?
 איש ג': לאן אלך, עם אשה, ושלושה ילדים? (אחדים יוצאים)
 יינטה: אנטיבקה לא היתה בדיוק גן עדן.
 אברהם: זה נכון.
 גולדה: מה יש לנו כאן בעצם?

("אנטיבקה")

גולדה (שרה): קומקום קטן של חה.
 מקל של מטאטא.
 מחבת.
 קדירה
 גיביח
 פרה
 ספסל
 גדר
 עץ קטן
 או צריף
 מנדל (בדיבור): אנשים העוברים דרך אנטיבקה לא יודעים אפילו שעברו כאן.

גולדה (שרה): סינר ישן.
 יינטה: מקל סדוק.
 כולם: מה כבר נשאיך?
 לא הרבה.
 רק אח... אנטיבקה.
 אנטיבקה, אנטיבקה,
 רעבה, עלובה - אנטיבקה.
 איפה יפתח שבת כמו כך?
 אנטיבקה, אנטיבקה,
 רגשניה, עקשניה - אנטיבקה,
 בה כל פרצוף מוכר כל כך.
 עוד מעט אלך בעיר זרה, כזר
 מחפש ברחוב מבט מוכר
 מ - אנטיבקה.

בך נולדתי,
 אנטיבקה,
 יגעה, רעועה - אנטיבקה.
 הו, אנטיבקה
 הקטנה
 שלי

גולדה: (בדיבור) אה, סתם מקום, נתחיל לארוז. (כולם יוצאים, מנגנים את השיר, מחשיך)

תמונה שלישייה:

(חוץ. ליד ביתו של טוביה. מוטל וצייטל מעמיסים חבילות לתוך עגלה וקרונ. שפרינצה וביילקה נכנסות ובידיהן חבילות נוספות).

שפרינצה: ואיפה נגור שם, באמריקה?

מוטל: אצל הדוד אברהם, הוא עוד לא יודע שאתם באים.

ביילקה: חבל שאתם לא באים אתנו (אל צייטל ומוטל)

צייטל: כשנאסוף די כסף, נצטרף אליכם.

גולדה (נכנסת, גביעים בידיה): מוטל הזהר, עם אלה. אבי ואמי, ינוחו בשלום על משכבם, נתנו לנו אותם ביום חתונתנו.

יינטסה: (נכנסת) גולדה יקירתי, יש לי חדשות בשבילך, לפני שאת עוזבת גולדה: עוד שידוכים? די יינטסה. רק לא עכשיו.

יינטסה: לא, לא, גולדה. את יודעת מה שאנו אומרים כל שנה בחג

הפסח? "לשנה הבאה בירושלים". כן? כן. לשנה הבאה בארץ הקודש,

גולדה: את נוסעת לארץ הקודש?

יינטסה: כן, אני באמת נוסעת לארץ ישראל. גם שם צריכים שדכנית

כן? ודאי שכן! אז שלום לכם וכל טוב. (יוצאת)

לייזר: (נכנס) שיקאגו. אמריקה. לאשתי זכרונה לברכה, יש שם אח.

בעצם, אינני אוהב אותו, את הגיס הזה. אבל מה לעשות?

יש לי ברירה? (מתחמקים) להתראות, טוביה! (לייזר יוצא.)

טוביה נכנס לבית, עובר ליד צייטל, הנכנסת עם שמיכה

וצרור קטן בידיה)

טוביה: צייטל, הן כבר גמרו שם, בפניי?

צייטל: כמעט, אבא.

טוביה: אני הולך לחפש חבל, (הוא יוצא)

- (נכנסים חווה ופדקה. צייטל פונה הביחה, ורואה אותם
לפתע) חווה! (חווה רצה אליה. הן מתחבקות. צייטל
מביטה לכיוון הבית) הזהרין! אבא עוד יכול לראות אותך!
לשם זה באתי. לומר לו שלום.
חווה: הוא לא יקשיב.
חווה: אבל לפחות יישמע
(גולדה מופיעה מאחורי הבית)
חווה! (היא עומדת לרוץ לעברה, אך ברגע זה יוצא טוביה
פן הבית, וחבל בידינו. הוא רואה אותם, פונה לאחוריו,
ונכנס שוב לבית. ושוב הוא יוצא, מבלי להביט לעברן,
וכורע ארצה כדי לקשור את חבילת הקש. גבו מופנה לחווה
ולפדקה).
חווה: אבא, באנו כדי לומר שלום. (טוביה איננו מגיב, וממשיך
לטפל בחבל) גם אנחנו עוזבים. לקראקוב.
פדקה: לא נוכל להשאר בין אנשים, המוכנים לעשות דברים כאלה.
חווה: רצינו שתדעו זאת. להתראות. אבא. אמא (ממחינה לחשובה.
לשווא. היא פונה ללכת)
פדקה: כן. גם אנחנו עוזבים. אינני יכול לראות ולשתוק. בואי,
חווה. (היא מסתכלת על טוביה).
חווה: שלום, חווה. פדקה
טוביה: (לצייטל, לוחש לה מתחת לחטמו, בעודו פונה לצרור אחר) יהי
אלהים עמך!
חווה: צייטל (מביטה בו, ואז פונה לחווה, ומברכת): יהי אלהים עמך!
חווה: נכתב לכם, לאמריקה. את חרצו.
גולדה: נהיה אצל הדוד אברהם.
חווה: כן, אמא. (חווה ופדקה יוצאים. טוביה פונה ומסתכל בהם,
בהתרחקם. רגע של שתיקה, ואז הוא פונה לצייטל)
טוביה: (מוטל, שפרינצה וביילקה יוצאות מחוץ הבית)
חווה: צייטל, אל תשכחי את החינוק. עלינו להספיק לרכבת. לאנייה.
(טוביה דוחף את הקרון למרכז הבמה, ומוטל מעמיס עליו
את הצרור. צייטל מביאה את החינוק מן הבית. הם פונים
להפרד זה מזה).
חווה: צייטל, להתראות, אבא (מתחבקים)
גולדה: להתראות, מוטל.
מוטל: להתראות, אמא.
(צייטל וגולדה מתחבקות)

טוביה: עבוד קשה, מוטל. ותגיע אלינו מהרה בעגלא ובזמן קרוב. לא,
 בעגלה זה יקח לך יותר מדי זמן. חבואו באניה.
 מוטל: סמוך עלי, רב טוביה. אעבוד קשה. (טוביה שולח מבט אחרון
 בחינוק, וציטל ומוטל יוצאים עם עגלתם. כשנעלמו, פונה
 טוביה לקרון שלו.
 גולדה: מי יודע מהי נראה את הודיל ואת פרציק.
 ביילקה: הם בסיביריה אמא?
 גולדה: כן, בסיביריה. למען הרבולוציה.
 טוביה: (נוטל מעליו כמה סירים) בואו, ילדים, גולדה.
 גולדה: אני צריכה לשטוף את הרצפה. אי אפשר לעזוב בית מלוכלך.
 טוביה: הוי גולדה, לא עכשו בואי נאחר לרכבת.
 ביילקה (בנעימה ילדותית, מקפצת סביב עם שפרינצה): הולכים לרכבת.
 הולכים לרכבת, הולכים ל -
 גולדה: (בתקיפות) שקט, ילדות. עוד לא הגענו לאמריקה.
 טוביה (מדקלם): "לך לך מארגן ומבית אביך אל אמריקה אשר אראך". בואו,
 ילדים. נזוז.
 (טוביה מתחיל לדחוף את הקרון. בני הכפר האחרים, וביניהם
 הכנר, מצטרפים להליכה הגלות במעגל. הסיבוב נפסק. רגע
 אחרון בצוותא, ובני העיירה יוצאים, בזמנים שונים
 ובכיוונים שונים, ומשאירים את בני המשפחה לבדם. טוביה
 מתחיל לדחוף את הקרון לעומק הבמה, ופוגש בכנר, המנגן
 את שירו. טוביה עוצר לרגע, מנפנף לו בידו. הכנר מניח
 את כנורו מחמת לזרועו, ומלווה את המשפחה לעומק הבמה.
 המסך יורד לאטו).

FILE COPY ONLY
DO NOT REMOVE

מחנה "רמה" בברקטיירט
קיץ 1965 מס. 114

טביאות בפסוקים של "כנר על הגב"

גירסת המחזה

הפסוק המקורי

במקום טאין אנשים,
השתדל להיות איש
ותפתח הארץ את פיה, וחבלע אותם, ואת
בניהם, ואת כל האדם, אשר לקרה, ואת
כל הרכוש.
כפי שבע יפול צדיק וקם
ורשעים יכסלו ברעה
עשה לך רב וקנה לך חבר
לכה יודעי לקראת בלה
גד הייתי בארץ נכריה
טלה לחמך על פני המים; ברבות
הימים תמצאנו, אבל לפחות
תלמד לשחות
בנים גדלתי ולא דוממתי, אבל
בנות יש לי
המתחיל במצוה אומרים לו; גמור!
לא הביטן למד ולא הקבצן מלמד
כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה
לעצמו, ובוטל מדברי חורה, וסופו
יורש גיהנום.

אל יתהלל חגר - כמפסק

במקום טאין אנשים,
קח מה טבותנים לך.
ויפתח ה' את פי האשה,
וחבלע את קרת ואת כל עדתו.
טבע יפול צדיק וקם -
אבל סוס נופל פעם
אחת - ובמרגו.
עשה לך רב וקנה לך עתון
לכה יודעי לקראת חלב
גד צלי בארץ נכריה
טלה לחמך על פני המים; ברבות
הימים לא תמצאנו, אבל לפחות
תלמד לשחות
בנים לא גדלתי ולא דוממתי, אבל
בנות יש לי
המתחיל בכנות אומרים לו : גמור!
לא החלבן למד, ולא הקבצן מלמד
כל המרבה שיחה עם האשה
סופו גיהנום.

אל יתהלל מורה-כמפסק

מה ענין שמיטה אצל הר סיני?

ארץ זבת חלב ודבש

סייג לחכמה - שחיקה

נכנס יין יצא סוד

וגר זאב עם כבש, ונמר עם גדי
ירבץ.

קו לקו, קו לקו, ונטה עליה קו
חהו ואבני בהו

אל הסתכל בקנקן - אלא במה שיש בו

המוציא לחם מן הארץ.

כבד את אביך ואת אמך למען
יאריכון ימיך.

נקרא לנערה ונשאל את פיה

קץ כל בשר בא לפני

אזנים לכוחל

בלי ראשית בלי חכלית, ולו העז
והמשרה

אנכי ה' אלהיך אל קנא פקד עון אבות
על בנים... לא תשא את שם ה' אלהיך
לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא
את שמו לשוא.

לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך
אל הארץ אשר אראך

מה ענין שמיטה אצל הר סיני?

ארץ זבת חלב ויין

סייג לחכמה - שחיקה

נכנס יין רצה עוד

וגר זאב עם כבש ופרה עם
לייזר וולף

קו לקו, צו לצו - וקצב
נשאר קצב!

אל הסתכל בחתן - אלא במה
שיש לו.

המוציא לחם מעם-הארץ

כבד את אביך ואת אמך - בתנאי
שיהיו יותר גדולים ממך

נקרא לנערה: ממילא לא נשאל את
פיה, אבל לפחות שתגיד משהו.

קץ כל בשר בא.

אזנים למוטיל

בלא ראשית ובלא חכלית, בלי
שום עוז ובלו משרה

אנכי אלהיך אל קנא, פקד עוונך,
ונקה לא ינקה.

לך לך מארצך ומבית אביך אל
אמריקה אשר אראך